

De 'stilte over de vrouw' verbroken

Auteur: Jan Westert, redacteur van De Reformatie.

In december vorig jaar schreef ik in dit blad een column onder de titel: *Stilte over de vrouw*. Daarmee raakte ik kennelijk een gevoelige snaar; reacties bevatten soms complete bijdragen en voorstellen, anderen vonden de column een vorm van 'roepstoeteren' en weer anderen hoopten dat het gesprek over de vrouw en het ambt op een open manier eindelijk een inhoudelijk vervolg kon krijgen.

Het gesprek over de vrouw in het ambt is niet eenvoudig vanwege verschillen in innerlijke overtuiging en de daarmee gepaard gaande emotie. Globaal zijn er twee stromingen waar te nemen: vrouwen toelaten tot het ambt staat gelijk aan buigen voor de geest van de tijd; het gezag van de Schrift is daarmee in het geding. De tweede stroming benadrukt de gaven van de vrouw. Die gaven kunnen en mogen ook in het ambt gebruikt worden.

De conclusie van mijn column was: welke visie je ook aanhangt, het is hoe dan ook hoog tijd om over dit onderwerp de stilte te verbreken. Samen tot een oplossing komen vraagt daar om. Stilte uit verlegenheid is meestal stilte voor de storm.

In dit artikel wil ik daarom een aantal opmerkingen maken die mij na aan het hart liggen en die het gesprek mogelijk vlottrekken.

Vrije mensen

Voor een studie over vrouw en arbeid verdiepte ik mij ooit in het ook toen al oude boekje *De grote toekomst en de vrouw* (1920) van ds. J.C. Sikkel (1855-1920) uit Amsterdam. Deze gereformeerde, sociale profeet hield zich veel met maatschappelijke en sociale verhoudingen bezig. Rondom de positie van de vrouw in de samenleving ging het in die tijd om het vrouwenkiesrecht en om het toelaten van vrouwen tot het hoger onderwijs – het begin van de vrouwenemancipatie.

Sikkel tekent de grote toekomst voor de christenheid: de komst van het nieuwe rijk van Jezus. Dat rijk laat definitief het rijk van Babylon achter zich. Sikkel spreekt in dit verband over tweërlei emancipatie van de vrouw: (1) gewijd aan de Heer en naar zijn woord, en (2) gewijd aan het 'onheilige wereldbedoelen'. De eerste vorm draagt bij aan de vrijmaking van de mensheid uit de slavernij die de mens sinds de zondeval gevangen houdt. Het evangelie van Pinksteren maakt mensen vrij. Zo worden slaven vrije mensen, zo wordt overheidsoverheersing ingeperkt door de volksvertegenwoordiging, zo mag arbeid vrij worden van misstanden en uitbuiting én zo mag ook de vrouw emanciperen in de wereld. 'Ze studeren, promoveren, en doceren. Het nieuwe vrouwenleven ontsluit zich.'

Emancipatie kan dus een ontwikkeling zijn ten kwade: in heel haar ontaarding en ongerechtigheid gericht op eigen autonomie en zelfverwerkelijking, maar ook ten goede, door de gaven van vrouwen aan te wenden in alle vrijheid, mits gericht op de Heer. 'Het nieuwe vrouwenleven mag er zijn; het zal haar vrouw zijn niet veranderen noch aantasten,' aldus Sikkel. De vrouw wordt getekend als 'hulpe tegenover' de man: zij is zijn evenwichtige aanvulling, zijn maat. Als evenwichtige partner mag de vrouw in het huwelijk, in de maatschappij én in de kerk functioneren.

Genesis 3

Vanuit deze denklijn pleitte Sikkel honderd jaar geleden voor de dienst van de vrouw in het diaconaat, in het barmhartigheidswerk en evangelisatie en voor het stemrecht van de vrouw in de kerk. Hij onthoudt haar ook niet het opzicht- en leerambt. Ds. Sikkel meent dat de vrouw die functies niet ontzegd kán worden omdat zij is gezalfd tot profetes en tot priesteres. God sluit geen terreinen voor mannen of vrouwen uit. In de strijd naar de voltooiing van deze wereld heeft de vrouw haar eigen plaats. Eens zal Christus de wereld

herscheppen. Op de weg daar naartoe kan de mensheid zich vrijmaken. De denklijn van ds. Sikkel wordt gekenmerkt in termen van ontwikkeling en perspectief.

De gaven die de Geest aan vrouwen geeft, komen zo in een ander daglicht te staan. Het denken over de gaven van mannen en vrouwen heeft veel te maken met de vloek uit Genesis 3. Wie met de betekenis daarvan aan de haal gaat, schetst een beeld van de heersende man, een tamelijk eenzijdig beeld van leiden en leiderschap. En wie eveneens vanuit de vloek van Genesis 3 de vrouw typeert, doet haar in haar eigenheid en begaafdheid tekort; dat beeld doet geen recht aan het profeet-, priester- en koningschap van vrouwen.

Gezamenlijke uitweg

Waar Maarten Verkerk in een artikel op de website van de Gkv de voorzichtige conclusie trekt dat de discussie over de positie van de vrouw in de kerk misschien wel niet onbevungen gevoerd *kan* worden (zie kadertekst onderaan dit artikel), meen ik dat de overwegingen van Sikkel – de weg van de ‘zuivere emancipatie’ – ons wel ruimte bieden om hierin verder te komen. Ik hoop de discussie verder te helpen vanuit vier invalshoeken: onze veranderde opvattingen over christelijk leiderschap, de interpretatie van de zogenaamde zwijgteksten, de zorgvuldigheid van de besluitvorming in de kerkenraad (haar ‘correctievermogen’) en ons getuigenis in de samenleving.

Leiderschap

Allereerst dus vanuit onze visie op leiderschap, die onder christenen een ontwikkeling heeft doorgemaakt. We hebben leren zien dat gezag meer inhoudt dan het afdwingen van gehoorzaamheid, dat autoriteit en bevoegdheid niet zonder meer gezag betekent. We hebben geleerd dat medezeggenschap bijdraagt aan betere besluitvorming. Er is in christelijke kring veel meer aandacht gekomen voor dienend leiderschap.

We hebben er oog voor gekregen dat leiderschap een veelheid aan competenties verlangt: niet alleen masculiene, maar ook feminiene aspecten zijn nodig om te komen tot goede besluitvorming. De eigen aard van man en vrouw, zoals Sikkel deze benadrukt, met ‘de vrouw als hulpe’ tegenover de man, blijven volledig overeen, maar mogen op een andere manier dan vroeger vorm krijgen in de positie van de vrouw in gezin, samenleving en kerk. Sikkel zag om zich heen gebeuren dat vrouwen gingen studeren en een andere rol in de maatschappij gingen vervullen. Die nieuwe sociale verhoudingen ontstonden vanuit humanistische drijfveren en waren vooral gericht op bevrijding: de vrouw moest meer autonomie krijgen!

Christenen plaatsen vernieuwing en bevrijding in het licht van Christus en dienstbaarheid aan Hem en aan medemensen. Op grond daarvan hebben we enkele decennia geleden al geconcludeerd dat het actieve stemrecht in de kerk vrouwen niet mocht worden onthouden. Wellicht dat deze visie ons ook in de discussie over passief stemrecht verder kan helpen.

Ongemakkelijke zwijgteksten

In de vorige paragraaf benaderde ik het man/vrouwvraagstuk vanuit de veranderde christelijke visie op leiderschap. Meer dan eens wordt de discussie gevoerd in het licht van de zogenaamde zwijgteksten uit de brieven van Paulus (bijvoorbeeld 1 Kor. 14:34-36 en 1 Tim. 2:11-15).

De vraag is of de christelijke kerk op grond van deze teksten tot vlotte conclusies kan komen. Ogenschojnlijk lijkt Paulus vrouwen te verbieden om onderricht te geven of te regeren. Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen geeft in zijn commentaar op Timoteüs een zorgvuldige en voorzichtige uitleg vanuit de context van de christelijke gemeente van die tijd. Het voorschrift van Paulus is gericht op het bevorderen van rust in de gemeente, waar mannen en vrouwen gezamenlijk voor God staan. Paulus verzet zich niet tegen andere verhoudingen, maar benadrukt vooral een innerlijke houding van ingetogenheid en eerbied,

van bezonnenheid. Paulus verzet zich met deze teksten tegen vrouwen die zich willen doen gelden, tegen de autonome vrije vrouw.

Zo'n houding is wezenlijk anders dan de Bijbelse lijn die is gericht op verlossing van het mensenpaar. De bestemming van zowel de man als de vrouw in Bijbels perspectief is niet gericht op de eigen zelfverwerkelijking, maar, om met Sikkel te spreken, gericht op 'de groote toekomst'. Eva's dochters zijn niet gericht op gelijkheid en het wegnemen van machtsverschillen ten behoeve van eigen autonomie en onafhankelijkheid. Hun perspectief is anders gericht.

Als je op deze manier naar genoemde teksten kijkt, ontstaat ruimte om ontspannen en onbevangen met de visie op 'man-vrouw-ambt' bezig te zijn. Niet alles hoeft gekoppeld te zijn aan gezag en regeren. Dan verdisconteer je dat een onderwijsleersituatie tot een ander perspectief op de invulling van de ambten kan leiden. Dan gaan de teksten van Paulus veel meer over de innerlijke houding en de diepere motieven van vrouwen en van mannen in het ambt.

De raad

Een derde invalshoek van waaruit de discussie gevoerd kan worden zie ik in de functie die de kerkenraad tegenwoordig heeft. De ontwikkeling van het regeerambt in de gereformeerde traditie heeft in de kerkgeschiedenis een eigen historie doorgemaakt. Niet voor niets wordt regeren in de kerk niet aan een individuele leraar of oudste overgelaten; het is neergelegd bij de raad, regeren is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Zo is correctie mogelijk, zo voorkom je misstanden, zo wordt leiderschap beschermd en daardoor sterker. Het ambt heeft zulk gezag nodig, uitgewerkt naar leer en leven.

De 'correctiefunctie' van de raad en daarmee de zorgvuldigheid in de besluitvorming zou nog worden vergroot als ook vrouwen met hun eigen specifieke talenten daar een inbreng in hebben. Hoe hard correctie nodig kan zijn, blijkt wel uit de recente schandalen in de kerk die in het nieuws zijn. Met het oog op die 'correctiefunctie' en op zorgvuldige besluitvorming zou de raad gediend zijn met meer ruimte voor vrouwen in het regeerambt. Het is een bevrijding voor mannen als zij hierin dankbaar gebruik mogen maken van 'de hulpe tegenover hen'.

De term 'regeerambt' heeft een geheel andere lading gekregen dan dertig jaar geleden. De structuur en invulling van de ambten is erg smal, terwijl er veel meer aandacht voor de diversiteit van de taken binnen het ambt is gekomen. Ieder beseft dat bij de verschillende taken andere competenties behoren.

Getuigenis

Ten slotte: er groeit een jonge generatie christenen op voor wie de verhouding man-vrouw in gezin, werk en samenleving fundamenteel anders is dan voorheen. Ze weten niet anders dan dat vrouwen overal gelijkwaardig in participeren. In de huidige samenleving zijn gezag en regeren geslachtsafhankelijk geworden. De door Sikkel gesignaleerde ontwikkeling van vrouwen heeft zich voltrokken en ook christelijke mannen en vrouwen hebben die ontwikkeling doorgemaakt. Het is onlosmakelijk met hun levenscultuur verbonden.

In die postmoderne maatschappij staat de christelijke gemeente voor de vraag: welk getuigenis gaat ervan uit als we in de kerk argumenten blijven hanteren voor de verhouding man-vrouw die we maatschappelijk niet onderschrijven? Is het dan niet eerlijker om te erkennen dat onze ambtsvisie ook gedateerde aspecten bevat?

Er is alle reden om het gesprek over de plaats van de man en de vrouw in het ambt op een ontspannen en onbevangen wijze opnieuw te voeren. Christelijke vrijheid biedt ruimte om nieuwe wegen te doordenken en ander keuzes te maken dan in het verleden. Het is onze verantwoordelijkheid daar zuiver en wijs mee om te gaan. 'De groote toekomst en de vrouw' gaat over het perspectief van mannen en vrouwen samen, gelijkwaardig en vrij van beknelling.

Verlegen met de discussie?

Hoe komt het dat wij in onze tijd met de discussie over de positie van de vrouw in de kerk verlegen zijn? Maarten Verkerk noemt daarvoor vier redenen en trekt op grond daarvan de conclusie dat de discussie misschien wel niet onbevangen gevoerd *kan* wordenⁱⁱ.

(1) Sommigen zijn er diep van overtuigd dat God de vrouw roept in dienende taken en de man in leidinggevende taken in gezin en kerk. Anderen zijn er diep van overtuigd dat God man én vrouw roept in dienende én leidinggevende taken in gezin en kerk. Beide opvattingen betreffen de visie op jezelf, je identiteit, en dat maakt hoe dan ook veel en heftige emoties los. Dat is wat je in deze discussie ook ziet gebeuren.

(2) Een tweede moeilijkheid is het gebrek aan kennis, zowel bij voorstanders als bij tegenstanders van de vrouw in het ambt. Voorstanders hebben vaak geen overtuigend antwoord op de vraag hoe je met de zogenaamde 'zwijgteksten' moet omgaan, tegenstanders weten vervolgens evenmin hoe ze vragen over de exegetische problemen van de 'zwijgteksten' moeten beantwoorden en hoe ze met de 'spreekteksten' moeten omgaan.

(3) De discussie wordt ook vertroebeld doordat we niet weten welke vraag er eigenlijk gesteld moet worden. Ik geef enkele mogelijkheden: (a) Mag de vrouw in het ambt? Of (b) Wat is de plaats van de vrouw in de gemeente? Zo geformuleerd is de vrouw kennelijk het probleem; met de positie van de man is er niets aan de hand. Je kunt de vraag ook als volgt formuleren: (c) Waarom mogen alleen mannen in het ambt? Of (d) Wat is de plaats van de man in de gemeente? Dan gebeurt hetzelfde: de man is blijkbaar het probleem.

In de praktijk wordt de discussie vaak gevoerd rondom vragen als (a) of (b), maar niemand weet of dat wel de goede vragen zijn. En eigenlijk is er ook niemand die dat objectief bepalen kan.

(4) Tot slot is er de nuchtere constatering dat theologische bezinning ons blijkbaar niet tot een eenduidig antwoord leidt. Zowel voor- als tegenstanders zijn op Bijbelse gronden overtuigd van hun standpunt. De Bijbel wordt verschillend gelezen, verschillend geïnterpreteerd en verschillend getaxeerd. Dat hoeft helemaal niet verkeerd te zijn. Het kan daarom best zin hebben om weer opnieuw naar de Bijbelse argumenten te kijken, als we maar niet de illusie hebben dat een nieuwe commissie tot een eenduidig rapport zal komen dat door iedereen als evenwichtig en gezaghebbend aanvaard zal worden.

Als uitweg uit deze impasse zie ik de belijdenis dat God in Christus de gemeente leidt en dat we onze identiteit hebben in Christus. Dan verschuift de focus van het zoeken naar een gezamenlijk antwoord naar de opdracht om je broeder/zuster die een opvatting heeft 'waar je het echt moeilijk mee hebt' uitnemender te achten dan jezelf. Als we tegen onze eigen grenzen aanlopen, past een houding van verootmoediging. Zo houd je elkaar vast in moeilijke vraagstukken en kun je voor elkaar ruimte scheppen.

In die ruimte komen ook andere vragen aan bod, vragen als: hoe zit de volgende generatie erin? Hoe kan de kerk gaan bloeien? Wat is goed als getuigenis voor deze postmoderne maatschappij? Een kerk die beseft dat God werkt in de lijn van de geslachten, die weet dat de Geest gaven geeft, en die belijdt dat elke gemeente een missionaire gemeente mag zijn, neemt dit soort vragen serieus. Samen met de jongere generatie ontdekken wat de betekenis is van christen-zijn juist in deze tijd, vraagt om afzien van eigen oordelen, om een open dialoog – en dat kon juist op dit punt wel eens heel vruchtbaar zijn.

Maarten Verkerk schreef enkele boeken over de positie van de vrouw en de man-vrouwrelatie, waaronder *Sekse als antwoord* (1997) en *M/V. Mens en relaties in de eenentwintigste eeuw* (1999, samen met zijn vrouw Nienke).

ⁱ Jaargang 88 nr. 6, 14 dec. 2012 pag. 111.

ⁱⁱ Zie voor het onverkorte artikel: <http://www.gkv.nl/informatie/discussie-m-v-in-de-kerk-vaak-niet-onbevangen/906/>